

Lidia DAKOWICZ*
Małgorzata HALICKA**
ks. Adam SKRECZKO***

KOMPETENCJE WYCHOWAWCZE BIAŁOSTOCKICH RODZICÓW

Prezentowany artykuł przedstawia zagadnienie kompetencji wychowawczych rodziców w kontekście posiadanej przez nich wiedzy na temat wychowania. Analizie poddano także umiejętności wychowawcze rodziców dotyczące preferowanych

---

* **Lidia Dakowicz** – dr nauk humanistycznych, socjolog, pedagog, adiunkt w Katedrze Teorii Wychowania i Antropologii Pedagogicznej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, współorganizator Podyplomowego Studium Wychowania do Życia w Rodzinie na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Główne dziedziny badań: wartości w edukacji, kompetencje nauczycieli, wychowanie rodzinne, świadomość wychowawcza rodziny w aspekcie generacyjnym. Bogate doświadczenie pracy z nauczycielami, rodzicami i dziećmi w zakresie problematyki wychowawczej, komunikowania społecznego oraz wychowania do życia w rodzinie.

** **Małgorzata Halicka** – dr hab., prof. Uniwersytetu w Białymstoku, socjolog, gerontolog, kierownik Zakładu Socjologii Edukacji i Gerontologii Społecznej Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, opiekun naukowy Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Białymstoku; kierownik i/lub główny wykonawca wielu projektów badawczych krajowych i międzynarodowych; autorka wielu publikacji z obszaru gerontologii społecznej i socjologii. Zainteresowania naukowe: człowiek stary w rodzinie, satysfakcja życiowa ludzi starych, przemoc w rodzinie, świadomość wychowawcza rodziny w aspekcie generacyjnym.

*** **Ks. Adam Skreczko** – kapłan archidiecezji białostockiej, prof. dr hab. nauk teologicznych w zakresie teologii pastoralnej, kierownik Katedry Teologii Pastoralnej Małżeństwa i Rodziny na Wydziale Studiów nad Rodziną UKSW, wykładowca w Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie, Uniwersytecie w Białymstoku; redaktor naczelny „Studiów Teologicznych. Białystok – Drohiczyn – Łomża”; autor wielu publikacji z zakresu pedagogiki rodziny i teologii pastoralnej małżeństwa i rodziny.

sposobów wychowania, stosowanych przez nich metod wychowania oraz sposobów rozwiązywania konfliktów z dziećmi. Zaprezentowany materiał jest oparty na badaniach przeprowadzonych w 2013 roku wśród 1109 rodziców dzieci w wieku 0-19 lat. Zastosowano losowy dobór próby, który uwzględniał probantów spośród wszystkich szczebli systemu oświatowego: żłobków, przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w Białymstoku. Jako metodę badania wykorzystano sondaż diagnostyczny, natomiast narzędzie badawcze stanowił kwestionariusz ankiety. Wyniki badań pokazały, że ponad połowa badanych rodziców ma adekwatną świadomość na temat wychowania, a także posiada wysokie umiejętności wychowawcze.

Słowa kluczowe: *kompetencje, kompetencje wychowawcze, wiedza o wychowaniu, umiejętności wychowawcze, style wychowania, postawy rodzicielskie, metody, wychowania, style rozwiązywania konfliktów.*

Wprowadzenie

W literaturze przedmiotu spotkać można wiele określeń terminu „kompetencja”, akcentujących różne jego elementy, jak np.: cechy osobowościowe, zdolności jednostki, jej sprawność, poziom wiedzy, czy doświadczenie¹. Najczęściej jednak przyjmuje się, że kompetencja to pewna dyspozycja człowieka (postawa, sprawność, wartość) wyrażająca się odpowiednim zakresem wiedzy (ogólnej, specjalistycznej i normatywnej) oraz posiadanymi umiejętnościami koniecznymi do skutecznej realizacji przyjętych zadań². Mówiąc zatem o kompetencjach

---

¹ J. Skrzypczak, *Samowiedza dorosłych w zakresie komunikacji interpersonalnej a ich poziom kompetencji społecznych*, w: *Kompetencje społeczne dorosłych. Język – piękno – dobro – śmierć*, red. R. Urbański-Korż, Toruń-Poznań 2000; K. Stech, *Kompetencje zawodowe nauczyciela – spojrzenie na problem*, w: *Kompetencje nauczyciela wychowawcy*, red. K. Ferenc, K. Koziół, Zielona Góra 2002; W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pielachowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Poznań 2003; W. Furmanek, *Kompetencje kluczowe. Przegląd problematyki*, w: *Kompetencje kluczowe kategorii pedagogiki. Studia porównawcze polsko-słowackie*, red. W. Furmanek, M. Ďuriš, Rzeszów 2007; B. Tołwińska, *Kompetencje społeczne dyrektorów szkół*, Kraków 2011; J. Aksman, S. Nieciński, *Pojęcie kompetencji. Problemy definicyjne*, w: *Proces uczenia się przez całe życie. Aspekty kształtowania kompetencji nauczycielskich*, red. J. Aksman, S. Nieciński, Kraków 2012.

² S. Dylak, *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Poznań 1995, s. 37; M. Czerpaniak-Walczak, *Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela*, Toruń 1997, s. 87-88; J. Skrzypczak, *Samowiedza dorosłych w zakresie komunikacji interpersonalnej a ich poziom kompetencji społecznych*, w: *Kompetencje społeczne dorosłych...*, dz. cyt., s. 9; M. Malewski, *Kompetencje jako sprawności. Teoria uczenia się dorosłych Alana B. Knoxa*,

wychowawczych, należy mieć na uwadze ten zakres wiedzy, myślenia i działania wychowawcy, który przesądza o sile wpływu na wychowanka, grupę lub środowisko³. Kompetencje te obejmują umiejętności komunikacyjne, nawiązywania kontaktów, rozwiązywania konfliktów⁴, adekwatnego zachowania się wobec dziecka oraz przyjmowania na siebie odpowiedzialności za własne sprawstwo⁵. Rodzice wychowawczo kompetentni to tacy, którzy mają świadomość własnej odpowiedzialności za rozwój i wychowanie dziecka oraz posiadają wiedzę na temat dziecka i jego potrzeb, na temat własnej roli w procesie wychowania, sposobów oddziaływań wychowawczych oraz posiadają różnorodne umiejętności wychowawcze⁶.

W artykule poruszono zagadnienie kompetencji wychowawczych badanych rodziców, zwracając przede wszystkim uwagę na: 1) posiadaną przez nich wiedzę na temat wychowania, dotyczącą znajomości czynników wpływających na wychowanie dziecka w rodzinie, świadomości najlepszego stylu wychowania, najbardziej skutecznych metod wychowania oraz 2) posiadane umiejętności wychowawcze, wyrażone poprzez preferowane przez rodziców sposoby wychowania, stosowane metody wychowania i sposoby rozwiązywania konfliktów z dziećmi.

Metodologia badań

Zaprezentowany materiał oparto na analizie fragmentu badań poświęconych świadomości wychowawczej rodziny, przeprowadzonych w 2013 roku w ramach edukacyjnego projektu wspierania rodzin⁷, poświęconego białostockiej rodzinie,

---

w: *Kompetencje społeczne dorosłych...*, dz. cyt., s. 91-94; Z. Kosyrz, *Stereotypy psychopedagogiczne a kompetencje wychowawcze nauczyciela*, w: *Kompetencje współczesnego nauczyciela*, red. K. Żegnałek, Warszawa 2008, s. 121-122.

³ Z. Kosyrz, *Stereotypy psychopedagogiczne...*, dz. cyt., s. 122.

⁴ M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć jeszcze lepiej! Szkoła pełna ludzi*, Poznań 2001, s. 175; J. Minkiewicz-Najtowska, *Komunikowanie się nauczyciela z uczniami jako jedna z kompetencji wychowawczych*, w: *Kompetencje wychowawcze nauczycieli. Wybrane zagadnienia*, red. J. Minkiewicz-Najtowska, Poznań 2003, s. 26.

⁵ B. Poćwiardowska, *Wspomaganie rozwoju kompetencji wychowawczych rodziców dzieci w wieku przedszkolnym*, Bydgoszcz 2013, s. 9-11.

⁶ Tamże, s. 11.

⁷ Edukacyjny projekt *Wspieranie Rodzin*, to jeden z elementów przyjętej przez władze samorządowe *Strategii Miasta Białegostoku na lata 2010-2020 Plus*, w założeniach której rodzinę traktuje się jako pierwszą zasadniczą szkołę człowieczeństwa, gdzie rodzice są pierwszymi nauczycielami swych dzieci. Dlatego też prawidłowe przygotowanie rodziców do pełnienia funkcji rodzicielskich powinno stanowić przedmiot szeroko zakrojonych

jej funkcjonowaniu oraz świadomości wychowawczej. W badaniach zastosowano losowy dobór próby, który uwzględnił przedstawicieli wszystkich szczebli systemu oświatowego: żłobków, przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w Białymstoku. Posłużono się metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety⁸. Uzyskane dane opracowano w oparciu o podstawowe statystyki opisowe. Technika zastosowaną w analizie było badanie statystycznej istotności związków pomiędzy zmiennymi przy pomocy testu Chi²Pearsona. Zebrany materiał empiryczny opracowano przy użyciu programu statystycznej analizy danych IBM SPSS Statistics 21⁹.

Badaniami objęto 1109 rodziców dzieci w wieku od 0-19 lat (588 matek i 521 ojców). Przeważnie były to osoby w wieku 30-39 (42,7%) i 40-49 (42,9%) lat, a tylko nieliczni w wieku 20-29 (5,2%) oraz 50-59 (8,8%) lat. Jedna osoba miała poniżej 20 lat, a trzy powyżej 60. Najwięcej badanych posiadało wykształcenie wyższe (39,5%), mniej średnie z maturą (23,6%) oraz zasadnicze zawodowe (16,1%). Niewielu podało, że ma wykształcenie niepełne wyższe (5,6%), pomaturalne (5,0%), niepełne średnie (5,1%), czy podstawowe (1,4%). Część wskazała na inny typ wykształcenia (3,6%). Około połowa badanych pochodzi z dużych miast (48,1%) liczących 200-500 tys. mieszkańców, co trzeci zaś ze wsi (27,8%). Niewielu z nich wychowywało się w małym mieście (7,2%), a jeszcze mniej w mieście liczącym 20-50 tys. (6,9%), 50-200 tys. (5,5%) oraz powyżej 500 tys. (3,5%) mieszkańców. Badanych rodziców charakteryzowało duże zróżnicowanie zawodowe. Co piąty był pracownikiem usług osobistych lub sprzedawcą (21,7%). Pozostali to: specjaliści nauczania i wychowania (8,2%), robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (8,0%), inni specjaliści (7,7%), technicy i inny średni personel (6,7%), pracownicy przy pracach prostych (5,9%), operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń (5,8%), pracownicy biurowi (5,6%), specjaliści do spraw zdrowia (4,5%), specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania (3,9%), przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy (3,2%), inżynierowie i pokrewni (2,5%), specjaliści z dziedziny prawa, dziedzin społecznych i kultury (2,5%), rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy (2,0%), siły zbrojne (0,6%), emeryci i renciści (0,8%). Niewielu

---

działań nakierowanych na rozwój i wspomaganie. M. Halicka, L. Dakowicz, A. Skreczko, *Świadomość wychowawcza białostockich rodzin. Raport z badań*, Białystok 2013, s. 5.

⁸ Kwestionariusz ankiety został opracowany przez autorów artykułu oraz sprawdzony w badaniach pilotażowych. Wykorzystane w analizie dane zgromadzone na podstawie zawartych w kwestionariuszu pytań półotwartych. Zob. M. Halicka, L. Dakowicz, A. Skreczko, *Świadomość wychowawcza białostockich rodzin*, dz. cyt., s. 14-15.

⁹ *Statystyczny drogowskaz 1. Praktyczne wprowadzenie do wnioskowania statystycznego*, red. S. Bedyńska, M. Cypryańska, Warszawa 2013.

rodziców nie posiadało zawodu (3,8%) lub nie udzieliło na ten temat informacji (6,6%). Około połowa respondentów oceniła sytuację materialną swojej rodziny jako dobrą (45,9%) oraz jako przeciętną (41,8%). Niewielki odsetek uznał, że ma bardzo dobrą (6,9%), złą (4,1%), czy też bardzo złą (0,5%) sytuację materialną. Informacji na ten temat nie udzieliło dziewięć osób (0,8%). Większość badanych rodziców to osoby wierzące (81,8%, w tym 8,7% głęboko wierzące). Część określiła siebie jako niezdecydowani, ale przywiązani do tradycji religijnej (12,0%). Nieliczni deklarowali obojętny stosunek do wiary (3,1%), jeszcze mniej uznało siebie za niewierzących (2,4%), a kilku nie określiło swojego stosunku do wiary (0,7%). Prawie wszyscy badani żyją w związkach małżeńskich (91,1%). Niewielki odsetek stanowili wdowcy (1,0%), osoby rozwiedzione (5,0%) oraz żyjące w konkubinacie/kohabitacji (1,7%). Ponad połowa z nich ma dwoje (56,9%), a co piąty jedno (21,6%) lub troje i więcej (21,4%) dzieci. Należy dodać, że prawie wszyscy rodzice podawali, że to na nich przede wszystkim spoczywa odpowiedzialność za wychowanie przyszłego pokolenia (97,7%). Część z nich dużą rolę przypisywała również szkole (15,1%), grupom rówieśniczym (5,3%), dziadkom (4,8%), Kościołowi (4,4%) oraz mediom (3,0%)¹⁰.

Wyniki badań

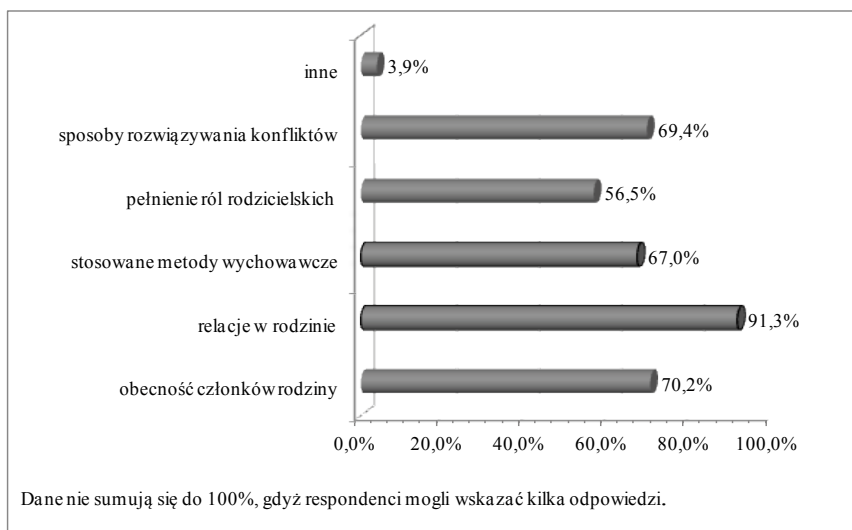
Wiedza na temat wychowania

Chcąc poznać, jaką wiedzę na temat wychowania dzieci posiadają badani rodzice, zapytano ich o to, co wpływa na wychowanie dziecka w rodzinie, jaki jest najlepszy styl wychowania oraz jakie metody wychowania są najbardziej skuteczne. Uzyskane wyniki pokazały, że – zdaniem większości badanych – czynnikiem wpływającym na wychowanie dziecka w rodzinie są relacje w niej panujące (91,3%). Ponad połowa badanych wskazała również na obecność członków rodziny (70,2%), sposoby rozwiązywania konfliktów (69,4%), metody wychowawcze stosowane wobec dzieci (67,0%) oraz sposoby pełnienia ról rodzicielskich przez matkę i ojca (56,5%). Dane prezentuje wykres 1.

---

¹⁰ M. Halicka, L. Dakowicz, A. Skreczko, *Świadomość wychowawcza białostockich rodzin*, dz. cyt., s. 20-44.

Wykres 1. Czynniki wpływające na wychowanie dziecka w rodzinie

Istnieje statystycznie istotna zależność pomiędzy poglądami rodziców na temat tego, co wpływa na wychowanie dziecka w rodzinie, a płcią badanych (tabela 1) oraz typem placówki oświatowej, do której uczęszczają ich dzieci (wykres 2).

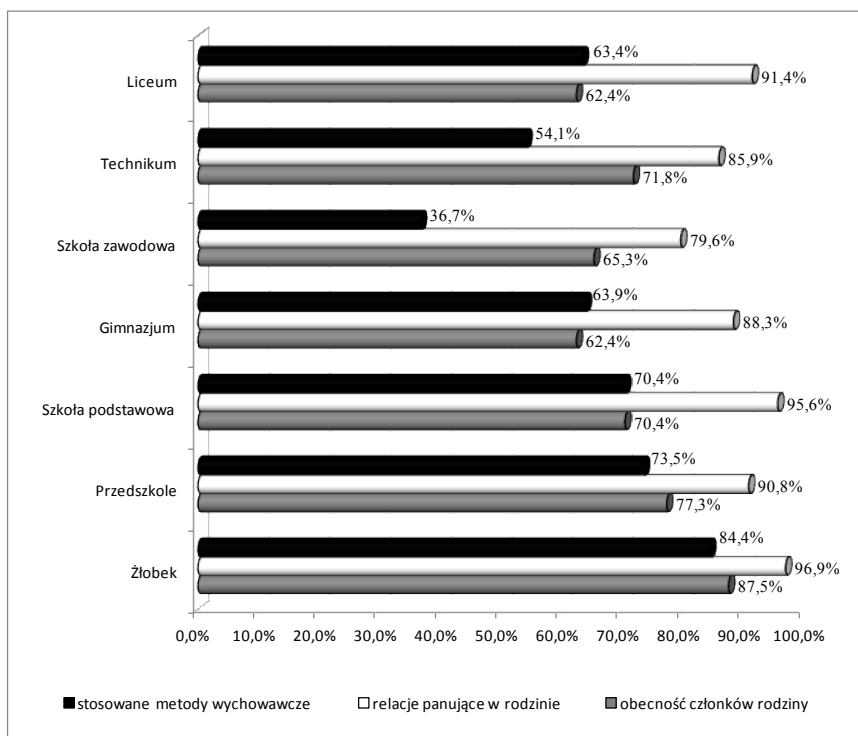
Tabela 1. Płeć rodziców a czynniki wpływające, w opinii respondentów, na wychowanie dziecka w rodzinie (pytanie wielokrotnego wyboru – uwzględniono odpowiedzi twierdzące)

Rodzaje czynników	Płeć			
	Kobiety (N=588)		Mężczyźni (N=521)	
	N	%	N	%
obecność członków rodziny**	389	66,2	390	74,9
relacje panujące między członkami rodziny***	553	94,0	460	88,3
metody wychowawcze stosowane wobec dzieci	397	67,5	346	66,4
sposoby pełnienia ról rodzicielskich	340	57,8	287	55,1
sposoby rozwiązywania konfliktów*	424	72,1	346	66,4
Inne czynniki	27	4,6	16	3,1

*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

Płeć różnicuje poglądy rodziców na temat czynników wpływających na wychowanie dziecka w rodzinie w odniesieniu do takich, jak: obecność członków rodziny ($p < 0,01$), relacje panujące w rodzinie ($p < 0,001$) oraz sposoby rozwiązywania konfliktów ($p < 0,05$). Okazuje się, że kobiety (94,0%), częściej niż mężczyźni (88,3%), zwracały uwagę na relacje panujące w rodzinie oraz na sposoby rozwiązywania konfliktów. Mężczyźni natomiast częściej wskazywali na obecność członków rodziny. W przypadku typu placówki, do której uczęszczają dzieci respondentów, poglądy rodziców były zróżnicowane w odniesieniu do takich czynników, jak: obecność członków rodziny ($p < 0,01$), relacje panujące między nimi ($p < 0,001$) oraz metody wychowawcze stosowane wobec dzieci ($p < 0,001$).

Wykres 2. Typ placówki oświatowej, do której uczęszcza dziecko a czynniki wpływające, w opinii respondentów, na wychowanie dziecka w rodzinie

Relacje panujące w rodzinie, jako ważny czynnik wpływający na wychowanie dziecka, były wymieniane najczęściej przez rodziców, których dzieci uczęszczały

do żłobka (96,9%), szkoły podstawowej (95,6%), liceum (91,4%) i przedszkola (90,8%). Obecność członków rodziny częściej wymieniana była przez rodziców posiadających dzieci w żłobku (87,5%) i przedszkolu (77,3%), rzadziej w gimnazjum (62,4%) i liceum (62,4%). Stosowane przez rodziców metody wychowawcze były najczęściej wymieniane przez rodziców, których dzieci uczęszczały do żłobka (84,8%), przedszkola (73,5%) i szkoły podstawowej (70,4%), a najrzadziej przez tych, których dzieci uczyły się w szkole zawodowej (36,7%).

Funkcjonowanie rodziny pod względem wychowawczym w niemałej mierze zależy od stylu, w jakim rodzice wychowują swoje dzieci¹¹. Za najbardziej pożądanym uważa się styl demokratyczny, który polega na nawiązaniu przez rodziców przyjacielskich kontaktów z dziećmi, liczeniu się z ich potrzebami, umożliwianiu im podejmowania decyzji w różnych sprawach, odwoływaniu się do ich samodzielnej aktywności oraz angażowaniu w planowanie, wykonywanie i kontrolowanie zadań podejmowanych w rodzinie. Natomiast za mało skuteczny i niepożądany z punktu wychowawczego uznaje się autokratyczny styl wychowania, charakteryzujący się dużym dystansem między rodzicami a dziećmi, kierowaniem dziećmi poprzez odgórne polecenia i nakazy, nieliczeniem się z ich potrzebami, niedopuszczaniem do podejmowania decyzji dotyczących spraw rodzinnych, przymuszaniem do różnych zachowań, krzywdzeniem na dziecko i surowym karaniem za niespełnianie stawianych mu wymagań. Styl ten jest wychowawczo szkodliwy, podobnie jak styl wychowania liberalny, który polega na całkowitym niemal pozostawieniu dzieci samych sobie, niewtrącaniu się w ich sprawy, tolerowaniu nawet aspołecznych zachowań, pozbawieniu ich wszelkiego nadzoru ze strony rodziców, którzy łatwo ulegają namowom dziecka i spełniają prawie wszystkie jego zachcianki. Równie szkodliwy jest styl niekonsekwentny (okazjonalny), cechujący się brakiem spójności oddziaływań wychowawczych ze strony ~~każdego z~~ rodziców lub jednego z nich. Sposób ten charakteryzuje się częstą zmiennością i przypadkowością oddziaływań na dziecko¹². Badania pokazały, że przeważająca większość respondentów uważa, iż najlepszym stylem wychowania dzieci w rodzinie jest styl demokratyczny (89,8%). Tylko nieliczni wymieniali inne style, takie jak: autokratyczny (3,8%), liberalny (0,5%), niekonsekwentny (1,5%) oraz inny (4,1%). Nie podało informacji na ten temat 0,2% respondentów.

Wiedza respondentów na temat wychowania dzieci w rodzinie przejawia się m.in. w ich poglądach na temat metod wychowawczych. Badani rodzice mieli za zadanie wybrać spośród wielu podanych w kwestionariuszu metod te, które ich zdaniem są najbardziej skuteczne w wychowaniu dzieci. Ich poglądy w dużej mierze

---

¹¹ M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Kraków 2004, s. 312.

¹² Tamże, s. 312-314.

były zgodne z tym, co zawarte jest na ten temat w literaturze przedmiotu¹³. Okazało się, że zdecydowana większość za najbardziej skuteczną metodę wychowania uznała rozmowę (91,2%) oraz dawanie dobrego przykładu (83,1%). Ponad połowa wymieniła również nagradzanie (59,9%) i stawianie zadań do wykonania (51,8%). Mniej osób wskazało przytaczanie wzorów do naśladowania (43,5%), perswazję (41,6%), stawianie wymagań (39,9%), kary (32,2%), zakazy (24,3%) oraz nakazy (14,2%). Tylko nieliczni wymienili straszenie (1,3%) i tolerowanie wszystkich zachowań (0,9%). Płeć różnicuje poglądy badanych na ten temat. Odnosiło się to niektórych wymienianych metod, takich jak: kary ($p < 0,01$), zakazy ($p < 0,001$), nakazy ($p < 0,001$), rozmowa ($p < 0,001$), dawanie dobrego przykładu ($p < 0,001$). Dane na ten temat przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Płeć rodziców a najbardziej skuteczne, w opinii respondentów, metody wychowania (pytanie wielokrotnego wyboru – uwzględniono odpowiedzi twierdzące)

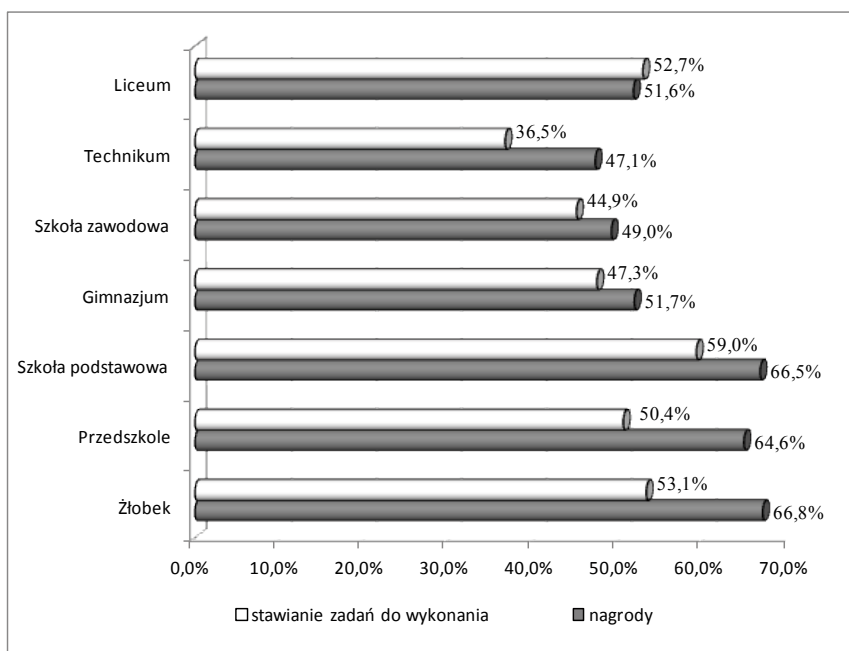
Najbardziej skuteczne metody wychowania	Płeć			
	Kobieta (N=588)		Mężczyzna (N=521)	
	N	%	N	%
kary**	168	28,6	189	36,3
nagrody	359	61,1	305	58,5
zakazy***	120	20,4	150	28,8
nakazy***	58	9,9	100	19,2
straszenie**	2	0,3	12	2,3
rozmowa***	559	95,1	452	86,8
perswazja	237	40,3	224	43,0
stawianie zadań do wykonania	305	51,9	269	51,6
dawanie dobrego przykładu***	514	87,4	408	78,3
stawianie wymagań	237	40,3	206	39,5
przytaczanie wzorów do naśladowania	249	42,3	233	44,7
tolerowanie wszystkich zachowań	5	0,9	5	1,0
inne sposoby wychowania**	16	2,7	3	0,6

** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

¹³ Por. M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, dz. cyt., s. 190-217; J. Górniewicz, *Teoria wychowania (wybrane problemy)*, Olsztyn 2008, s. 86-92; W. Kądziołka, *Dialog źródłem wychowania w rodzinie*, Kraków 2012, s. 353-371; A. Błasiak, *Oddziaływania wychowawcze w rodzinie. Zagadnienia wybrane*, Kraków 2012, s. 85-95.

Na rozmowę i dawanie dobrego przykładu, jako metodę najbardziej skuteczną w wychowaniu, wskazało więcej kobiet, niż mężczyzn. Natomiast mężczyźni, częściej niż kobiety, traktowali kary, zakazy, nakazy i straszenie jako najbardziej skuteczne metody wychowawcze. Poglądy rodziców na temat skuteczności takich metod wychowania, jak nagroda ($p < 0,000$) oraz stawianie zadań do wykonania ($p < 0,005$) różniły się w zależności od tego, do jakiej placówki oświatowej uczęszczało ich dziecko. Dane prezentuje wykres 3.

Wykres 3. Typ placówki oświatowej, do której uczęszcza dziecko, a najbardziej skuteczne w opinii respondentów metody wychowania

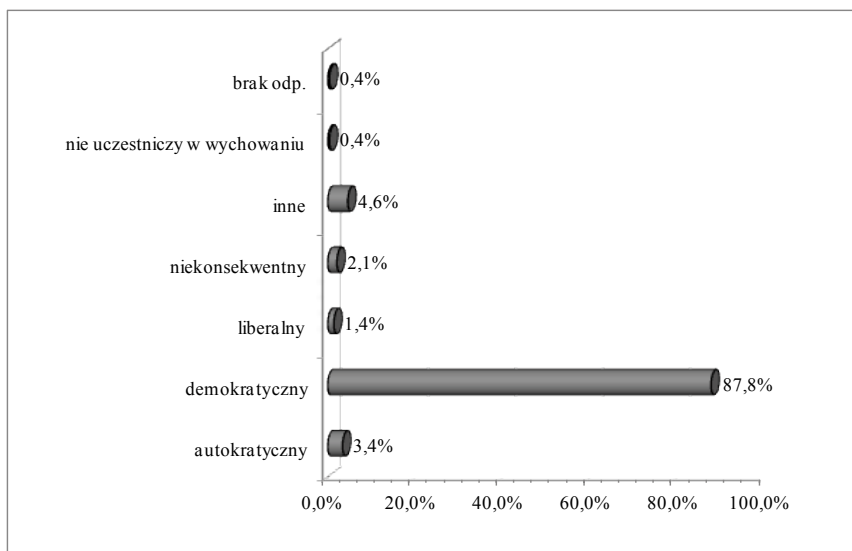

Nagrody były częściej uznawane za najskuteczniejsze metody wychowania przez rodziców, których dzieci uczęszczały do żłobków (68,8%), przedszkoli (64,4%) oraz szkół podstawowych (66,5%). Podobnie też w przypadku stawiania zadań do wykonania, częściej uważali tę metodę za najbardziej skuteczną rodzice dzieci uczęszczających do żłobka (53,1%), przedszkola (50,4%), szkoły podstawowej (59,0%) i liceum (52,7%).

Posiadane umiejętności wychowawcze

Biorąc pod uwagę umiejętności wychowawcze badanych rodziców, uwzględniono w analizach sposób wychowania dzieci, stosowane metody wychowania oraz sposoby rozwiązywania konfliktów z dziećmi. Wyniki badań pokazały, że zdecydowana większość respondentów deklaruje, iż wychowuje własne dzieci w sposób demokratyczny (89,1%), licząc się z ich potrzebami oraz dając szansę na podejmowanie decyzji w różnych sprawach. Jedynie 4,0% preferuje styl autokratyczny, kierując dziećmi poprzez polecenia i nakazy, przymuszając do różnych zachowań oraz stosując wobec nich kary. Do braku konsekwencji w wychowaniu dzieci przyznało się 2,2% ankietowanych, którzy twierdzili, że często zmieniają zdanie w różnych sprawach dotyczących dzieci. Jedynie 1,4% rodziców podało, że własne dzieci wychowuje w sposób liberalny, nie wtrącając się w ich sprawy, zostawiając im niemal całkowitą swobodę, czy też tolerując nawet niewłaściwe zachowania dzieci (wykres 4).

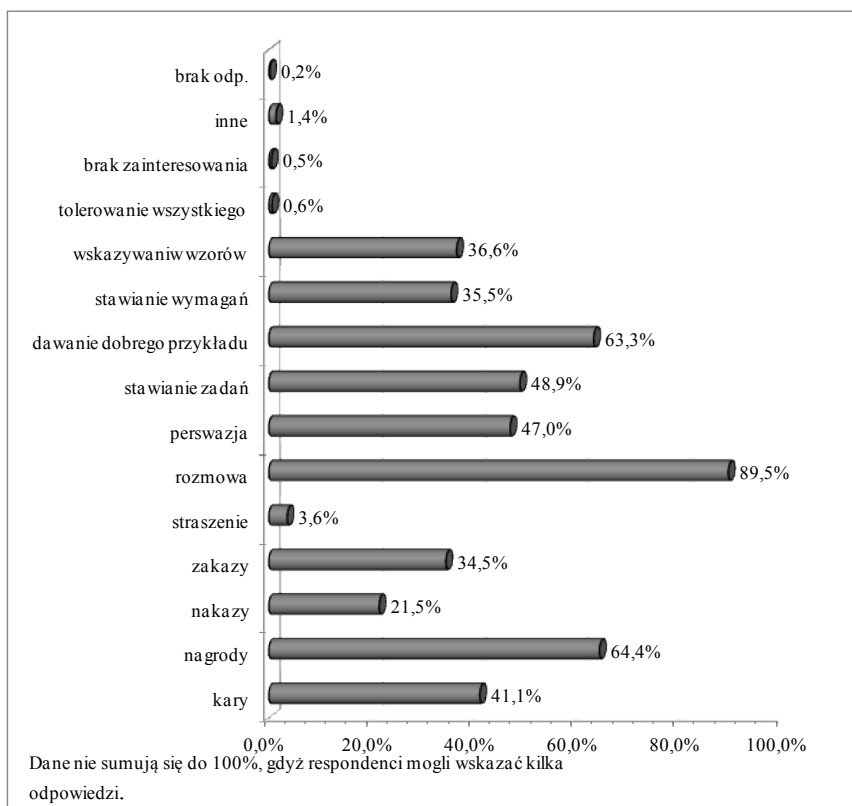
Wykres 4. Sposoby wychowania dzieci deklarowane przez respondentów

Badani rodzice zazwyczaj podawali, że najczęściej stosowaną przez nich metodą wychowania dzieci jest rozmowa (89,5%), nagrody (64,4%) oraz dawanie dobrego przykładu (63,3%). Prawie połowa deklarowała, że najczęściej stosuje takie metody, jak: stawianie zadań do wykonania (48,9%), perswazję (47,0%) i kary (41,1%). Co

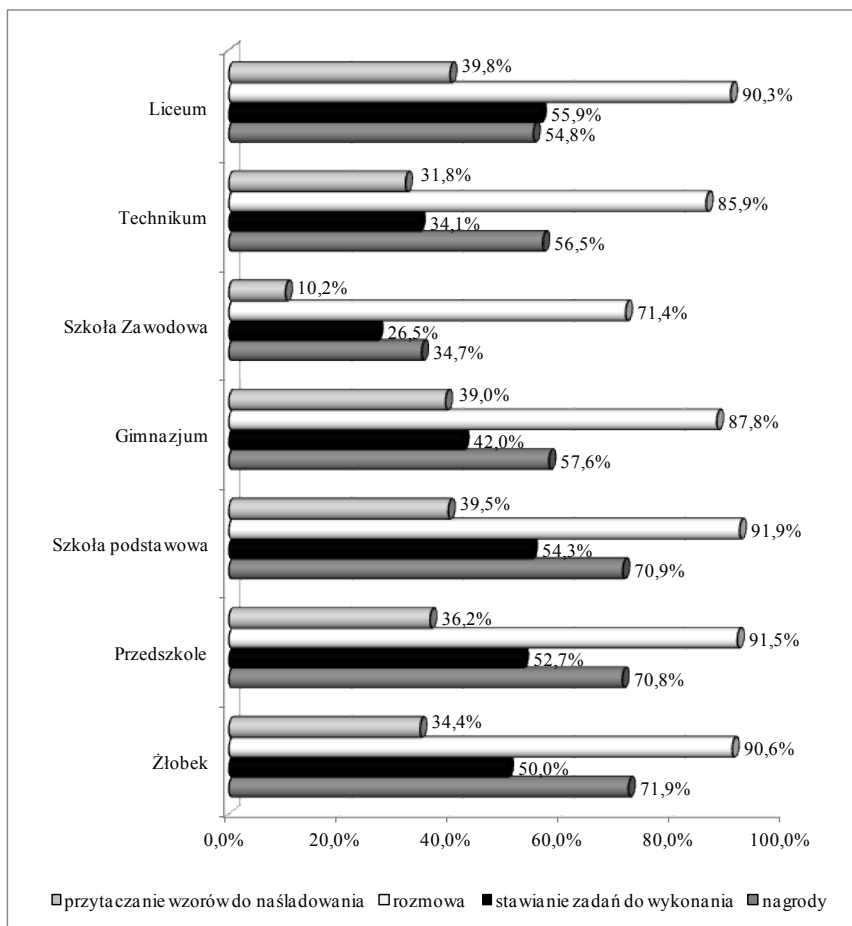
trzeci respondent wśród metod najczęściej przez siebie stosowanych w wychowaniu wymieniał wskazywanie wzorów do naśladowania (36,6%), stawianie wymagań (35,5%), zakazy (34,5%), a co piąty nakazy (21,5%). Nieliczni wymieniaли straszenie, tolerowanie wszelkich zachowań dziecka, brak zainteresowania dzieckiem. Dokładne dane przedstawia wykres 5.

Wykres 5. Metody wychowawcze deklarowane przez respondentów

Deklaracje badanych rodziców na temat najczęściej stosowanych wobec własnych dzieci metod wychowania zróżnicowane były poziomem edukacyjnym, na jakim znajduje się dziecko (wykres 6). Zależność ta widoczna jest w przypadku takich metod, jak: nagradzanie ($p < 0,001$), stawianie zadań do wykonania ($p < 0,001$), rozmowa ($p < 0,01$) oraz przytaczanie wzorów do naśladowania ($p < 0,01$).

Wykres 6. Typ placówki oświatowej, do której uczęszcza dziecko, a najczęściej stosowane przez rodziców metody wychowawcze

Rozmowa jako metoda wychowawcza najczęściej wykorzystywana w wychowaniu własnych dzieci była podawana przez większość rodziców, których dzieci uczęszczały do żłobka (90,6%), przedszkola (91,5%), szkoły podstawowej (91,9%) oraz liceum (90,3%). Rzadziej zaś przez tych, których dzieci uczyły się w gimnazjum (87,8%), technikum (85,9%) i zasadniczej szkole zawodowej (71,4%). Podobnie stosowanie nagród wymieniła większość badanych rodziców, których dzieci uczęszczały do żłobka (71,9%), przedszkola (70,8%) i szkoły podstawowej

(70,9%), najrzadziej zaś wymieniali ją rodzice, których dzieci uczyły się w zasadniczej szkole zawodowej (34,7%). Ponad połowa badanych rodziców, posiadających dzieci w żłobku, przedszkolu, szkole podstawowej i liceum, deklaruwała, że własnym dzieciom najczęściej stawia zadania do wykonania. Najrzadziej tę metodę wymieniali rodzice dzieci uczących się w zasadniczej szkole zawodowej (26,5%). Przytaczanie wzorów do naśladowania jako najczęściej stosowaną metodę wychowania wobec własnych dzieci wskazało prawie 40% badanych posiadających dzieci w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum. Najmniejszą grupą respondentów podających, że stosuje tę metodę w wychowaniu, byli rodzice dzieci uczęszczających do szkoły zawodowej (10,2%).

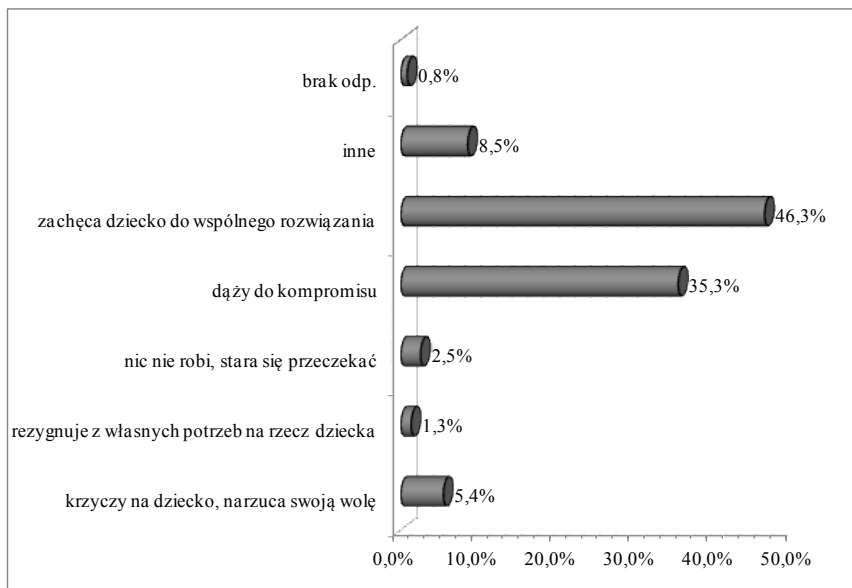
Kolejną ważną kwestią było ustalenie stylu rozwiązywania konfliktów najczęściej stosowanego przez badanych rodziców wobec własnych dzieci. Chodziło zatem o zwrócenie uwagi na zachowanie, które jest wynikiem nasilenia dwóch pragnień: z jednej strony zaspokojenia własnego interesu, dążenia do zrealizowania postawionych sobie celów, obrony własnego stanowiska, z drugiej zaś zaspokojenia interesów partnera konfliktu i podjęcia z nim współpracy. Stopień nasilenia tych dwóch pragnień decyduje o tym, jaką przyjmie się strategię rozwiązywania konfliktów z pięciu następujących: rywalizacja, współpraca, kompromis, unikanie i dostosowywanie się¹⁴. Rywalizacja występuje wtedy, gdy w grę wchodzi bardzo silne pragnienie obrony własnych interesów i brak jakiegokolwiek chęci współpracy z partnerem w celu realizacji jego potrzeb. Próbuje się pokonać oponenta poprzez narzucanie mu własnej woli, atak, zastraszanie, stosowanie przemocy. W ten sposób dąży się do osiągnięcia własnych celów za wszelką cenę, nie biorąc pod uwagę potrzeb innych. Współpraca z kolei jest wynikiem maksymalnego pragnienia obrony własnych interesów, które współwystępuje z silnym pragnieniem tego, by partner realizował też własne cele. Styl ten opiera się na założeniu, że konflikt jest zadaniem do rozwiązania dla obu stron. Dlatego ważne jest, by zachęcić drugą stronę konfliktu do współpracy, zapewniającej rozwiązanie go oraz stwarzającej stabilne podstawy do współpracy na przyszłość (gdyż obie strony osiągają stawiane sobie cele i pozostają w dobrych relacjach). Strategią związaną z pragnieniem częściowego zaspokojenia własnych interesów i częściowego zaspokojenia interesów partnera jest kompromis, w którym strony, szukając rozwiązania, rezygnują z części swoich celów, ale tego samego oczekują też od partnera konfliktu. W praktyce dochodzi do sytuacji, w której próbuje się jak najmniej ustąpić i jak najwięcej zyskać od drugiej strony. Unikanie to strategia, którą cechuje niechęć do zaspokojenia własnych interesów oraz brak chęci współdziałania z partnerem,

---

¹⁴ A. Dakowicz, *Rozwiązywanie konfliktów i sztuka negocjacji*, w: *Psychologia biznesu. Wybrane zagadnienia*, red. D. Frasunkiewicz, Białystok 2008, s. 70-71.

aby osiągnął swój cel. Osoba stosująca ten styl z góry zakłada, że nie jest w stanie rozwiązać zaistniałego konfliktu. Rezygnuje więc ze swoich potrzeb, ale też trzyma się z daleka od spraw i ludzi, którzy mogą być źródłem konfliktu. Natomiast dostosowywanie się wynika z maksymalnego pragnienia zaspokojenia potrzeb partnera i rezygnacji z zaspokojenia własnych potrzeb. Osoba stosująca ten styl jest przekonana, że nie da się rozwiązać konfliktu bez niszczenia związków, dlatego uważa, że należy unikać konfliktów, aby zachować dobre relacje z innymi ludźmi¹⁵. Wymienione style rozwiązywania konfliktów odnosiły się także do postępowania badanych rodziców w sytuacjach konfliktowych. Poniższy wykres przedstawia deklaracje respondentów na temat najczęściej stosowanych przez nich sposobów rozwiązywania konfliktów z własnymi dziećmi (wykres 7).

Wykres 7. Najczęściej stosowane style rozwiązywania konfliktów z dziećmi

Prezentowane dane pokazują, że najczęściej podawanym przez badanych sposobem rozwiązywania konfliktów jest zachęcanie dzieci do wspólnego poszukiwania rozwiązania konfliktu (47,4%), nieco mniej osób podało, że konflikty z dziećmi najczęściej rozwiązuje poprzez kompromis (35,4%). Można powiedzieć, że te dwa

¹⁵ K. Baławajder, *Umiejętności interpersonalne w pracy menadżera*, w: *Psychologia w pracy menadżera*, red. B. Kozusznik, Katowice 1994, s. 99-100.

style rozwiązywania konfliktów (współpraca i kompromis) dominowały w deklaracjach badanych rodziców. Pozostałe style były przez nich rzadko wymieniane.

Dyskusja

Zdecydowana większość badanych rodziców ma świadomość odpowiedzialności, jaka spoczywa na nich za wychowanie dzieci. Uważają, że to od nich przede wszystkim zależy wychowanie przyszłego pokolenia. Jedynie nieliczni dużą odpowiedzialność przypisują szkole, grupom rówieśniczym, dziadkom, Kościołowi oraz mediom. Wyniki badań pokazały, że większość badanych rodziców dysponuje adekwatną świadomością na temat wychowania dzieci. Wskazują na to odpowiedzi respondentów mówiące o czynnikach wpływających na wychowanie dziecka w rodzinie oraz inne informacje udzielone przez nich w trakcie prowadzonych badań, dotyczące m.in. najlepszego stylu wychowania czy też najbardziej skutecznych metod wychowania dzieci. Ponad połowa badanych posiada świadomość na temat czynników kształtujących atmosferę wychowawczą w rodzinie, wśród których relacje w niej panujące są wymieniane najczęściej. Zdaniem badanych najlepszym stylem wychowania jest styl demokratyczny, a najbardziej skuteczną metodą: rozmowa, dawanie dobrego przykładu, nagradzanie oraz stawianie wymagań.

Większość badanych rodziców cechuje posiadanie umiejętności wychowawczych. Można o tym wnioskować z wypowiedzi rodziców, którzy deklarowali, że najczęściej stosowanym wobec własnych dzieci stylem wychowania jest styl demokratyczny, najczęściej używaną metodą wychowawczą – rozmowa, nagradzanie, dawanie dobrego przykładu, najczęstszym zaś sposobem rozwiązania konfliktów – strategię współpracy oraz kompromisu.

Wnioski

Reasumując, można powiedzieć, że badani rodzice posiadają dosyć wysokie kompetencje wychowawcze. Sytuacja taka odnosi się jednak do około połowy respondentów. Należałoby więc podjąć działania w kierunku upowszechniania wiedzy i kształtowania umiejętności wychowawczych wśród rodziców, w celu osiągnięcia coraz większej liczby osób potrafiących sobie radzić w różnych sytuacjach wychowawczych mających miejsce w rodzinie.

Bibliografia

- Aksman J., Nieciński S., *Pojęcie kompetencji. Problemy definicyjne*, w: *Proces uczenia się przez całe życie. Aspekty kształtowania kompetencji nauczycielskich*, red. J. Aksman, S. Nieciński, Kraków 2012.
- Balawajder K., *Umiejętności interpersonalne w pracy menadżera*, w: *Psychologia w pracy menadżera*, red. B. Kożusznik, Katowice 1994.
- Błasiak A., *Oddziaływania wychowawcze w rodzinie. Zagadnienia wybrane*, Kraków 2012.
- Czerpaniak-Walczak M., *Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela*, Toruń 1997.
- Dakowicz A., *Rozwiązywanie konfliktów i sztuka negocjacji*, w: *Psychologia biznesu. Wybrane zagadnienia*, red. D. Frasunkiewicz, Białystok 2008.
- Dylak S., *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Poznań 1995.
- Furmanek W., *Kompetencje kluczowe. Przegląd problematyki*, w: *Kompetencje kluczowe kategorią pedagogiki. Studia porównawcze polsko-słowackie*, red. W. Furmanek, M. Ďuriš, Rzeszów 2007.
- Górniewicz J., *Teoria wychowania (wybrane problemy)*, Olsztyn 2008.
- Halicka M., Dakowicz L., Skreczko A., *Świadomość wychowawcza białostockich rodzin. Raport z badań*, Białystok 2013.
- Kądziołka W., *Dialog źródłem wychowania w rodzinie*, Kraków 2012.
- Kosyrz Z., *Stereotypy psychopedagogiczne a kompetencje wychowawcze nauczyciela*, w: *Kompetencje współczesnego nauczyciela*, red. K. Żegnałek, Warszawa 2008.
- Łobocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, Kraków 2004.
- Malewski M., *Kompetencje jako sprawności. Teoria uczenia się dorosłych Alana B. Knoxa*, w: *Kompetencje społeczne dorosłych. Język – piękno – dobro – śmierć*, red. R. Urbański-Korż, Toruń-Poznań 2000.
- Minkiewicz-Najtkowska J., *Komunikowanie się nauczyciela z uczniami jako jedna z kompetencji wychowawczych*, w: *Kompetencje wychowawcze nauczycieli. Wybrane zagadnienia*, red. J. Minkiewicz-Najtkowska, Poznań 2003.
- Poćwiardowska B., *Wspomaganie rozwoju kompetencji wychowawczych rodziców dzieci w wieku przedszkolnym*, Bydgoszcz 2013.
- Skrzypczak J., *Samowiedza dorosłych w zakresie komunikacji interpersonalnej a ich poziom kompetencji społecznych*, w: *Kompetencje społeczne dorosłych. Język – piękno – dobro – śmierć*, red. R. Urbański-Korż, Toruń-Poznań 2000.
- Statystyczny drogowskaz 1. Praktyczne wprowadzenie do wnioskowania statystycznego*, red. S. Bedyńska, M. Cypryańska, Warszawa 2013.

- Stech K., *Kompetencje zawodowe nauczyciela – spojrzenie na problem*, w: *Kompetencje nauczyciela wychowawcy*, red. K. Ferenz, K. Koziół, Zielona Góra 2002.
- Strykowski W., Strykowska J., Pielachowski J., *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Poznań 2003.
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć jeszcze lepiej! Szkoła pełna ludzi*, Poznań 2001.
- Tołwińska B., *Kompetencje społeczne dyrektorów szkół*, Kraków 2011.

Lidia Dakowicz, Małgorzata Halicka, Fr Adam Skreczko: Educational competence of parents from Białystok

This article presents the problem of educational competence of parents, in the context of their knowledge about education. Educational skills of parents in the areas of preferred ways of education, adopted methods of education and ways of resolving conflicts with their children were also analyzed. The presented material is based on research conducted in 2013 year among 1109 parents of children aged 0-19. Random sampling was used, which included subjects from all levels of the educational system: nurseries, kindergartens, primary, lower secondary and upper secondary schools in Białystok. The test method was diagnostic sounding, and research tool a questionnaire. The results showed that more than half of the parents have adequate knowledge about education as well as high educational skills.

Key words: competence, educational competence, knowledge about education, educational skills, educational styles, parental attitudes, methods of education, styles of conflict resolution.